

УДК 338.439.4:634.1(477.72)

Танклевська Н.С.

Сировинні зони плодоовочеконсервної промисловості Херсонської області: практичні аспекти функціонування

Плодоовочеконсервна галузь має специфічні особливості, які відрізняють її від інших видів промисловості. Для неї характерне сезонне виробництво, яке призводить до нерівномірного використання сировини та виробничих потужностей; необхідність розміщення виробництва на невеликій відстані від сировинних зон; значна залежність якості продукції від тривалості зберігання та переробки сировини (томати, ягоди тощо), від особливостей (матеріалів виготовлення) тари та упаковки продукції; високі вимоги до якості продукції (наявність вітамінів, смакові якості та інше). Усі вищевказані особливості визначають специфіку організації і технології виробництва плодовоовочевих консервів, необхідність системи контролю якості сировини та виготовленої продукції.

Ефективність розміщення і розвитку підприємств плодовоовочеконсервної галузі в умовах становлення ринкових відносин визначається передусім раціональним використанням сировинних ресурсів, територіальним розподілом праці, необхідністю забезпечення населення плодовоовочеконсервною продукцією. Раціональне розміщення підприємств плодовоовочеконсервної промисловості залежить від постійного удосконалення економічних зв'язків між галузями агропромислового комплексу й організації чіткої їх взаємодії. Сучасною тенденцією розміщення підприємств має бути зростання концентрації і спеціалізації виробництва, що сприятиме поліпшенню галузевих економічних показників, дасть можливість використання прогресивних технологій. Але розміщення великих підприємств повинно враховувати радіус перевезення сировини, готової продукції, втрат сировини тощо. Оптимальне розміщення підприємств галузі – складна комплексна проблема, що належить до питань будівництва нових і реконструкції діючих підприємств, особливостей техніко-економічного обґрунтування їх з урахуванням перспектив розвитку сировинної бази і збільшення попиту. Удосконалення розміщення переробних виробництв, наближення їх до сировинних баз дає можливість більш ефективно

використовувати сировинні, паливні, енергетичні та інші ресурси і вирішувати питання зайнятості робочої сили в області.

Херсонська область, як і інші області Південного регіону країни, має надзвичайно сприятливі умови для товарного виробництва різних видів плодовоовочевої продукції, які неможливо виробляти в інших регіонах (ранні та теплолюбні культури і продукція їх переробки). Разом з тим переваги природно-ресурсного потенціалу області використовуються далеко не повністю. У структурі сільськогосподарських угідь площа, зайнята під плодовоовочевими культурами та виноградом, ледве досягає 3%. Крім цього, у 1998 році порівняно з 1994 роком на 27,5% або на 797,3 тис. ц. Знизився валовий збір овочевих культур і склав 2097,3 тис. ц. Це пояснюється зменшенням на 4,1% площі збирання овочів та зниженням на 24,3% їх урожайності. Разом з цим, валовий збір плодово-ягідних культур збільшився на 26,5% або на 115 тис. ц. за рахунок підвищення їх урожайності (табл. 1). Такі коливання урожайності негативно позначаються на темпах розвитку плодовоовочеконсервної промисловості. Тому при плануванні обсягів виробничих потужностей переробних підприємств необхідно враховувати максимально можливі значення урожайності плодовоовочевих культур у сільському господарстві.

Важливою умовою ефективного функціонування плодовоовочеконсервної промисловості є також тісне узгодження масштабів розвитку консервних підприємств із сільським господарством, яке забезпечує їх сировиною. Для цих підприємств раціональна територіальна організація зводиться до максимального наближення переробних господарських одиниць до місць вирощування сільськогосподарської сировини. Це веде до того, що дані зв'язки замикаються з розташованими поблизу постачальниками сировини, які складають їхні сировинні зони. Високий рівень спеціалізації сільськогосподарського виробництва забезпечує одержання в обмеженому радіусі значних обсягів сировини, що, в свою чергу, зумовлює економічну доцільність розміщення тут консервних підприємств.

У Херсонській області була проведена значна робота по вдосконаленню розміщення і розвитку плодовоовочеконсервної промисловості. В період 60-90-х років створена цілісна мережа великих, середніх і малих, у тому числі високомеханізованих модульних блочно-комплексних підприємств безпосередньо у місцях виробництва плодовоовочеконсервної сировини. Практично кожний

радгосп чи колективне сільськогосподарське підприємство мало власну лінію по виробництву плодоовочевих консервів. Кількість таких ліній у 1998 р. у порівнянні з 1990 роком зросла на 142,8%. На 1998 р. у складі плодоовочеконсервної промисловості області нараховувалося 86 підприємств (це 8,9% загальної кількості підприємств харчосмакової промисловості), що на 23 підприємства або на 35,6% більше, ніж у 1992 році.

Таким чином, неухильне збільшення кількості підприємств плодоовочеконсервної промисловості свідчить про зростання значення галузі в народногосподарському комплексі області і вимагає подальшого наукового обґрунтування її розвитку.

Організація сировинних зон особливо важлива для плодоовочеконсервної галузі, це зумовлено специфікою та мало транспортабельністю сировини, термін зберігання яких вимірюється днями, а то й годинами; малотранспортабельність сировини вимагає швидкої її доставки до переробки. Хоча ефективність функціонування цих підприємств прямо залежить від ступеня сформованості сировинної зони, її розмірів структури, між сировинними зонами і плодоовочеконсервними підприємствами поки що не досягнуто повної збалансованості.

Підприємства плодоовочеконсервної промисловості розташовані в усіх районах Херсонської області. Вони тісно пов'язані з підприємствами інших галузей промисловості, транспортом, а особливо сільським господарством. Для цих підприємств необхідна організація спеціалізованих сировинних зон, тому що для виробництва плодоовочевих консервів потрібно завозити велику кількість сировини, що призводить до збільшення витрат при транспортуванні, зберіганні та переробці, зниження якості готової продукції. Низький рівень концентрації та спеціалізації у господарствах, що постачають сировину підприємствам з виробництва плодоовочевих консервів, негативно впливає на

організацію сировинних зон. За консервними заводами та комбінатами закріплюються, як правило, 50-60 господарств, розташованих у радіусі до 200 км, в яких, в більшості випадків овочі та плоди вирощують у невеликій кількості. Отже, сировинний фактор є вирішальним у розміщенні плодоовочеконсервних підприємств. Це зумовлено високою матеріалоємністю галузі, де питома вага затрат на сировину і матеріали складає більше 85%.

Важливим напрямом розвитку сировинної бази плодоовочеконсервної промисловості є розширення виробництва овочів та фруктів в районах зі сприятливими умовами для вирощування їх в широкому асортименті (Білозерському, Цюрупинському, В.Олександрівському, Н.Троїцькому та інших районах Херсонської області). Подальшому розвитку галузі, поліпшенню її регіонального розміщення та спеціалізації сприяє агропромислова інтеграція, при якій процеси вирощування, заготівлі та переробки сировини узгоджуються в єдиній системі.

Основними шляхами подальшого розвитку і зміцнення сировинної бази плодоовочеконсервної промисловості є впровадження різних форм власності на землю (оренда, колективна, приватна); скорочення витрат при транспортуванні та переробці сировини; інтенсифікація сільського господарства, особливо тих його галузей, які виробляють сировину для плодоовочеконсервної промисловості; раціональне використання сировини.

Стаття надійшла до редакції 01.06.2000 р.

Таблиця 1. Динаміка основних показників виробництва плодоовочевої продукції по Херсонській області*

Показники	Роки					Темпи росту, 1994 до 1998, %
	1994	1995	1996	1997	1998	
Площа плодово-ягідних насаджень у плодоносному віці, тис. га	16,2	16,4	16,2	16,2	16,2	100,0
Валовий збір з плодово-ягідних насаджень, тис. ц	434,2	313,2	685,9	520,0	549,2	126,5
Урожайність плодово-ягідних насаджень, ц/га	26,8	19,1	42,2	32,1	33,9	126,5
Площа збирання овочів, тис. га	24,2	17,1	23,2	23,0	23,2	95,9
Валовий збір овочів, тис. ц	2894,6	2773,1	2092,1	2049,3	2097,3	72,5
Урожайність овочів, ц/га	119,4	102,3	90,2	89,1	90,4	75,7

*Таблицю складено за даними Херсонського обласного статистичного управління.